

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПОЛЩУК ВАСИЛЬ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 349.42

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО САДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Спеціальність: 12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Носік Володимир Васильович,
Київський національний університет
Імені Тараса Шевченка, професор
кафедри земельного та аграрного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Уркевич Віталій Юрійович
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, професор
кафедри земельного та аграрного права

кандидат юридичних наук, доцент,
Федорович Володимир Іванович
Львівський національний університет
Імені Івана Франка, доцент кафедри
соціального права

Захист відбудеться «04» квітня 2017 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.52 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала 12.

Автореферат розісланий «3» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.Г. Ковальчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Після здобуття незалежності України, започаткування земельної і аграрної реформи в Україні в теорії аграрного, земельного права проводяться дослідження правових проблем реформування відносин власності і права власності на землю, права землекористування, правового регулювання майнових відносин у сільському господарстві та поєднаних з ним інших галузях агропромислового виробництва, організаційно-правового забезпечення виробничо-господарської діяльності тощо. Відтак у сучасній доктрині земельного та аграрного права сформульовані теоретичні висновки і практичні рекомендації, які становлять методологічну і теоретичну основу для подальшого проведення наукових пошуків з правових питань використання землі, майна, праці, фінансових і кредитних ресурсів тими чи іншими товаровиробниками у господарській діяльності з питань виробництва, переробки, зберігання і реалізації сільськогосподарської продукції, включаючи й сферу товарного виробництва плодоовочевої продукції сільськогосподарськими товаровиробниками різних організаційно-правових форм.

У науці земельного та аграрного права України правові питання садівництва досліджувались у контексті здійснення прав громадян на земельні ділянки для ведення індивідуального та колективного садівництва, оскільки у нормах Земельних кодексів України 1990, 1992, 2001 років закріплювались положення щодо передачі у власність чи надання у користування земель сільськогосподарського призначення для таких потреб. При цьому правові проблеми і питання сільськогосподарського садівництва у теорії земельного, аграрного права не досліджувались.

Упродовж 25 років реформування земельних і аграрних відносин у чинному законодавстві України не знаходили свого законодавчого вираження і об'єктивації права, принципи, норми, правила, положення щодо ведення сільськогосподарського садівництва як окремої підгалузі в структурі товарного сільського господарства. Тому в українському земельному, аграрному, екологічному законодавстві не розкривається юридична природа сільськогосподарського садівництва як аграрно-правової категорії.

Водночас в сучасних умовах сільськогосподарське садівництво розвивається у різних регіонах України і охоплює значне коло суспільних відносин, що виникають у сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм господарювання, пов'язаних з використанням земель та інших природних ресурсів для потреб садівництва, здійсненням майнових, виробничо-господарських, екологічних прав, залученням інвестицій у цю підгалузь сільського господарства, забезпеченням зайнятості сільського населення, у інноваційній діяльності у сфері вирощування сільськогосподарської продукції садівництва.

Зважаючи на викладені об'єктивні і суб'єктивні чинники щодо розвитку сільськогосподарського садівництва та невизначеності його правового режиму можна стверджувати, що проблема правового регулювання сільськогосподарського садівництва в Україні є актуальною та гострою, а тому потребує своєї подальшої розробки та вирішення.

Науково-теоретичну основу дослідження склали праці таких українських вчених у галузі аграрного, земельного, екологічного та інших галузей права, як В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, А.Г. Бобкова, О.В. Гафурова, М.Р. Ващишин; А.В. Духневич; В.М. Єрмоленко; В.П. Жушман; І.І. Каракаш; Т.О. Коваленко; Т.Г. Ковальчук, І.О. Костяшкін, М.В. Краснова, П.Ф. Кулинич; В. М. Корнієнко; С.І. Марченко, А.М. Мірошніченко; В.Л. Мунтян, І.М. Миронець, Н.Р. Малишева, В.В. Носік; О.О. Погрібний; Д.С. Піддубна; Д.В. Санніков; А.М. Сидор, А.М. Статівка; В.П. Станіславський; Ю.О. Самсонова; Н.І. Титова, Т.В. Курман; В.Ю. Уркевич; В.І. Федорович, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга, В.З. Янчук, В.В. Янчук та інші вчені.

Комплексність об'єкта дослідження зумовила необхідність використання в дисертаційному дослідженні досягнень фахівців у галузі науки з аграрної економіки, зокрема: В.Г. Андрійчука; О.Л. Бурляй; Л.О. Барабаш; Р.М. Буцика; А.Е. Єрмакова; О.П. Лівника; Ф.І. Мамчур; О.М. Могильного; Н.П. Новак; Т.О. Олійник; Т.О. Осташко; В.А. Рульєва; І.А. Сало; Л.П. Симиренко; В.І. Чорнодон; О.М. Шестопаль та інших.

В роботі були використані наукові праці зарубіжних вчених – С.С. Алексєєва; І.А. Всеволодського; Ю.І. Гревцова; О.С. Іюффе; М.І. Козиря; В.М. Корельського; В.І. Леушина; П.І. Лаврика; В.Д. Первалова; І.С. Рибицького; Р.О. Халфіної та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до державної бюджетної науково-дослідної роботи за темою «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти», яке проводиться на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (номер теми 11 БФ042-01, номер державної реєстрації 01016U006631).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна розробка науково-теоретичних і законодавчих основ правового регулювання сільськогосподарського садівництва, а також формулювання та обґрунтування практичних пропозицій щодо законодавчого та організаційно-правового забезпечення сільськогосподарського садівництва як окремої галузі рослинництва у товарному сільськогосподарському виробництві в сучасних умовах реформування економіки на ринкових засадах та забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі завдання наукового пошуку:

- 1) розкрити теоретичні засади та гносеологічні підходи до сучасного наукового розуміння юридичної природи сільськогосподарського садівництва в українській доктрині аграрного, земельного та екологічного права;
- 2) проаналізувати еволюцію, стан, тенденції і перспективи розвитку законодавчого забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні;
- 3) розкрити правовий режим сільськогосподарського садівництва як аграрно-правової категорії;
- 4) визначити юридичну природу сільськогосподарського садівництва в аграрному праві України;

5) встановити об'єкти, суб'єктів та зміст сільськогосподарського садівництва та розкрити їх особливості у правовідносинах, що виникають, змінюються і припиняються у здійсненні права на ведення сільськогосподарського садівництва в Україні;

б) розкрити правові підстави та умови здійснення суб'єктивного права на ведення сільськогосподарського садівництва в Україні;

7) проаналізувати інституційно-функціональне забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні;

8) провести науковий аналіз організаційно-правового забезпечення захисту рослин у сільськогосподарському садівництві;

9) розкрити особливості організаційно-правового забезпечення виробництва органічної продукції в сільськогосподарському садівництві.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які потребують правового регулювання у сфері виробництва, переробки, зберігання продукції сільськогосподарського садівництва та її реалізації на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні проблеми у сфері сільськогосподарського садівництва, нормативно-правові акти, що регулюють земельні, аграрні, екологічні відносини, наукові джерела за темою дисертації, практика застосування чинного законодавства з питань здійснення сільськогосподарського садівництва в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження використано філософські (загальнонаукові) та спеціальні методи наукового пізнання правових явищ. За допомогою діалектичного методу розкрито правову природу здійснення сільськогосподарського садівництва в системі аграрного права у взаємодії та зв'язку з іншими суспільними процесами і явищами у сфері сільського господарства в сучасних умовах. Формально-логічний та логіко-семантичний методи використані при формулюванні поняття сільськогосподарського садівництва як юридичної категорії у аграрному праві, а також при встановленні суб'єктно-об'єктного складу та змісту правовідносин при здійсненні сільськогосподарського садівництва. За допомогою історичного методу пізнання правових явищ проведено аналіз еволюції наукових підходів до дослідження сільськогосподарського садівництва у доктринах аграрного і земельного права, а також розкрито особливості законодавчого забезпечення сільськогосподарського садівництва упродовж основних етапів здійснення земельної і аграрної реформи в Україні. За допомогою порівняльно-правового методу було здійснено розмежування таких правових понять, як «індивідуальне садівництво» та «колективне садівництво» від поняття «сільськогосподарське садівництво» як юридичних категорій у земельному, аграрному праві, а також досліджено правові аспекти юридичної природи багаторічних насаджень крізь призму норм аграрного, земельного, цивільного права. Методи комплексного та системного аналізу застосовано для аналізу об'єктів, суб'єктів, змісту аграрних правовідносин у сфері здійснення права на здійснення сільськогосподарського садівництва, а також для дослідження підстав, умов здійснення права на ведення сільськогосподарського садівництва, зроблені

пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, сформульовано наукові визначення та положення дисертаційного дослідження, що виносяться на захист.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації вперше у теорії аграрного, земельного, екологічного права проведено комплексне наукове дослідження теоретичних і законодавчих основ правового регулювання сільськогосподарського садівництва в сучасних умовах, розкрито юридичну природу сільськогосподарського садівництва, на підставі чого обґрунтовано і сформульовано висновки та рекомендації, які виносяться на захист:

Уперше:

- зроблено висновок про те, що через відсутність у доктринах аграрного, земельного, екологічного права наукових досліджень теоретичних, законодавчих і практичних проблем сільськогосподарського садівництва, у чинному законодавстві України залишається не визначеним правовий режим сільськогосподарського садівництва як окремої підгалузі товарного сільськогосподарського виробництва, що негативно впливає на забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції садівництва на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках сільськогосподарських товарів, на забезпечення сталого розвитку села;

- встановлено, що категорія «правовий режим сільськогосподарського садівництва» є комплексним правовим явищем і передбачає законодавче вираження об'єктивного права на ведення сільськогосподарського садівництва та закріплення правових підстав, умов, способів і механізму здійснення суб'єктивних прав у сфері сільськогосподарського садівництва, визначення поняття сільськогосподарського садівництва як юридичної категорії, об'єктів, суб'єктів і змісту у правовідносинах, що виникають, змінюються і припиняються у зв'язку з веденням сільськогосподарського садівництва, створення інституційно-правових передумов для забезпечення доступу до використання земельних, водних та інших природних ресурсів, виробництва якісної і безпечної продукції садівництва, її реалізації на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках, внутрішньої державної підтримки розвитку сільськогосподарського садівництва відповідно до вимог СОТ та законодавства ЄС;

- доведено, що поняття «сільськогосподарське садівництво» необхідно розглядати у аграрному праві як врегульовану нормами аграрного, земельного, екологічного законодавства виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських товаровиробників, яка відповідно до закону має здійснюватися на основі використання переважно земель сільськогосподарського призначення, водних та інших природних ресурсів, багаторічних плодово-ягідних насаджень, майна чи цілісних майнових комплексів, залучення інвестицій, людської праці та знань з метою виробництва, переробки, зберігання продукції садівництва, її реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках сільськогосподарських товарів;

- зроблено висновок, за яким у теорії аграрного права сільськогосподарське садівництво необхідно розглядати як комплексний об'єкт правового регулювання, який охоплює коло суспільних відносин, що виникають, змінюються і

припиняються у зв'язку з використанням на різних правових титулах переважно земель сільськогосподарського призначення, водних об'єктів, інших природних ресурсів, багаторічних насаджень, майна, цілісних майнових комплексів, людської праці, інновацій у сфері виробництва, переробки зберігання сільськогосподарської продукції садівництва, її реалізації на аграрних ринках;

- розкрито юридичну природу суб'єктивного права на ведення сільськогосподарського садівництва як законодавчо забезпечену можливість юридичних і фізичних осіб набути у встановленому законом порядку на відповідному правовому титулі земельну ділянку/земельні ділянки сільськогосподарського призначення за функціональним використанням - для ведення сільськогосподарського садівництва з метою здійснення підприємницької виробничо-господарської діяльності з використанням, у разі потреби, водних об'єктів, майнових, фінансових, інноваційних, інвестиційних, трудових та інших ресурсів у сфері виробництва, переробки, зберігання і реалізації якісної, безпечної, плодово-ягідної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- встановлено, що у аграрних правовідносинах з ведення сільськогосподарського садівництва суб'єктами виступають фізичні і юридичні особи, які у встановленому законом порядку набули права на земельні ділянки для ведення садівництва, сформували на таких земельних ділянках фруктові та /або ягідні багаторічні насадження і є сільськогосподарськими товаровиробниками;

- зроблено висновок про те, що в умовах участі України у СОТ внутрішня державна підтримка сільськогосподарського садівництва має базуватися на зменшенні державної підтримки та із наступною відмовою від безпосереднього бюджетного субсидування сільськогосподарських товаровиробників, на двох принципах: а) підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансується за державний кошт (включаючи відмову уряду від отримання доходів), але не за кошти споживачів; б) наслідком підтримки не повинне бути надання цінової підтримки виробникам;

- запропоновано розробити і прийняти закон України «Про сільськогосподарське садівництво в Україні», у якому врегулювати організаційно-правові, земельні, майнові, фінансові, екологічні та інші відносини у сфері сільськогосподарського садівництва, що дозволить у системі аграрного права України сформувати окремий правовий інститут правового регулювання сільськогосподарського садівництва та забезпечувати його вивчення у аграрному праві як навчальній дисципліні.

Удосконалено:

- теоретичні положення щодо розуміння товарного сільськогосподарського виробництва у контексті набуття права на ведення сільськогосподарського садівництва, використання земельних, водних, трудових, інвестиційних та інших ресурсів у сільськогосподарському садівництві;

- наукові положення щодо правового режиму земель сільськогосподарського призначення разом з багаторічними плодовими насадженнями на таких ділянках в частині законодавчого закріплення особливостей правового режиму багаторічних плодових насаджень у аграрних орендних правовідносинах;

- наукові висновки щодо структури аграрного права в частині визначення сільськогосподарського садівництва крізь призму врегульованих нормами аграрного, земельного, екологічного та іншого законодавства суспільних відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктивного права на ведення сільськогосподарського садівництва.

Дістали подальшого розвитку:

- наукові розробки з питань правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції в частині виробництва якісної і безпечної продукції сільськогосподарського садівництва;

- наукові дослідження щодо організаційно-правового забезпечення товарного сільськогосподарського виробництва в частині особливостей ведення сільськогосподарського садівництва в Україні;

- наукові висновки і рекомендації щодо розвитку сільськогосподарської кооперації в частині організаційно-правових форм ведення сільськогосподарського садівництва;

- наукові підходи до правового режиму плодово-ягідних багаторічних насаджень в частині виокремлення таких насаджень як окремих об'єктів правового регулювання у разі розірвання договорів оренди земель сільськогосподарського призначення, договорів на використання чужих земельних ділянок для сільськогосподарських потреб;

- наукові дефініції поняття державного регулювання аграрних відносин в частині інституційно-функціонального забезпечення сільськогосподарського садівництва як комплексного об'єкта аграрно-правового регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення чинного земельного, аграрного, екологічного законодавства, що забезпечить більш ефективне правове регулювання сільськогосподарського садівництва в Україні.

Отримані результати дозволять визначити підходи до вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з виробництвом, зберіганням, переробкою та реалізацією плодово-ягідної продукції.

Результати дослідження також можуть бути використані у правозастосуванні та навчальному процесі при викладанні курсів земельного та аграрного права, підготовці навчально-методичних матеріалів з цих навчальних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно, узагальнення, висновки та рекомендації здійснені на підставі опрацьованого і проаналізованого, матеріалу (наукових та нормативно-правових джерел).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження обговорювались і були схвалені на засіданні кафедри земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Також основні результати дослідження, що містяться в дисертації, були апробовані на всеукраїнських і міжнародних конференціях, круглих столах, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні правові проблеми

публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин» (м. Київ, 22 листопада 2013 р.); Круглому столі «Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права» (м. Харків, 6 грудня 2013 р.); Круглому столі, присвяченому пам'яті проф., д.ю.н., академіка НАПрН України О.О. Погрібного «Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі України: (м. Харків, 2014р.); Міжнародній науковій конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 14-15 листопада 2014 р.); Круглому столі «Актуальні проблеми екологічних, земельних, та аграрних праввідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти (м. Харків, 5 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у ХХІ ст.» (м. Запоріжжя, 30-31 січня 2015 р.); Міжнародній конференції «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті», Університет Павла Йозефа Шафарика, факультет права, Словацька Республіка (м. Кошице, 27-28 лютого 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного і екологічного права», присвяченій 90-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка АПрН України В.З. Янчука» (м. Київ, 22-23 травня 2015 р.); Круглому столі «Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків, 30 – 31 жовтня 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Чотирнадцяті осінні юридичні читання». Актуальні проблеми юридичної науки (м. Хмельницький, 23-24 жовтня 2015 р.); Круглому столі, присвяченому пам'яті відомого українського вченого-правознавця, члена-кореспондента НАН України, академіка НАПрН України В.І. Семчика (м. Київ, 9 грудня 2015 р.); Круглому столі «Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку» (м. Київ, 27 травня 2016 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 24-25 червня 2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у 18 опублікованих автором працях за темою дисертації, з яких 4 статті у фахових виданнях України, 1 статті в іноземному науковому періодичному виданні та тези 13 доповідей на наукових конференціях та круглих столах.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів, що містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 199 сторінок, з них основного тексту – 169 сторінок. Список використаних джерел містить 256 найменувань, займає 30 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, висвітлюється зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкриваються методологічні, теоретичні та емпіричні основи дослідження, формулюється наукова

новизна, практичне та теоретичне значення роботи, вказується її структура та обсяг, наводяться відомості про апробацію отриманих результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

Розділ I «Науково-правові та законодавчі основи сільськогосподарського садівництва в Україні» складається з двох підрозділів та висновків до Розділу I.

У **підрозділі 1.1.** *«Дослідження правових питань садівництва у доктрині аграрного і земельного права України»* розглядаються еволюція та сучасний стан наукових досліджень з питань правового регулювання суспільних відносин у сфері садівництва в сучасних доктринах аграрного, земельного і екологічного права, а також проблеми законодавчого забезпечення розвитку товарного сільськогосподарського садівництва у промислових масштабах.

Зокрема, встановлено, що в українській науці земельного та аграрного права правові питання садівництва досліджувались переважно крізь призму здійснення суб'єктивних прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки для індивідуального та колективного садівництва, визначення правового режиму земель сільськогосподарського призначення під багаторічними насадженнями, правового регулювання виноградарства тощо.

Водночас правові проблеми і питання як теоретичного, так і практичного характеру, які виникають нині у зв'язку з розвитком сільськогосподарського садівництва як окремої підгалузі товарного сільськогосподарського виробництва, не були предметом окремих дисертаційних чи монографічних досліджень у аграрному, земельному праві чи інших галузях правової науки.

У **підрозділі 1.2.** *«Законодавче забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні»* розглядаються еволюція, тенденції і сучасний стан законодавчого забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні.

Доведено, що у законодавчому забезпеченні розвитку садівництва в умовах реформування земельних і аграрних відносин можна виокремити декілька етапів, кожний з яких характеризується певними особливостями щодо правового регулювання суспільних відносин у садівництві України. На першому етапі з 1990 року до 1992 року суспільні відносини у сфері сільськогосподарського садівництва регулювались крізь призму норм земельного і аграрного законодавства, які визначали правовий режим земель сільськогосподарського призначення КСП та державних сільськогосподарських підприємств, багаторічних насаджень у складі майна КСП та державних сільськогосподарських підприємств. На другому етапі (1992 – 2002 роки) здійснення земельної і аграрної реформ проводилось шляхом паювання сільськогосподарських угідь з фруктовими і плодово-ягідними багаторічними насадженнями, паювання садів у складі майна КСП, приватизації майна і землі державних сільськогосподарських підприємств. Третій період розвитку законодавчого забезпечення сільськогосподарського садівництва розпочинається з початку 2002 року, тобто з моменту набрання чинності ЗК України, та продовжується дотепер і характеризується позитивними зрушеннями щодо розвитку сільськогосподарського садівництва, які розпочались з прийняття Галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року, стратегічною метою якої є розвиток сільськогосподарського садівництва як

промислового садівництва, спрямованого на стабілізацію і подальше збільшення виробництва плодів і ягід, насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та розширення їх експорту. При цьому у чинному законодавстві відсутнє поняття «промислове садівництво» як правова категорія.

Розділ II «Юридична природа сільськогосподарського садівництва в Україні» складається із п'яти підрозділів та висновків до Розділу II.

У підрозділі 2.1. «*Поняття сільськогосподарського садівництва в аграрному праві України*» розкривається юридична природа сільськогосподарського садівництва як аграрно-правової категорії. При цьому в основу визначення юридичної природи сільськогосподарського садівництва покладено його функціональне призначення у складі сільського господарства як окремої галузі економіки. Тому сільськогосподарське садівництво розглядається як підгалузь товарного сільськогосподарського виробництва, яке має здійснюватися у промислових масштабах з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції садівництва на внутрішньому і зовнішньому аграрних ринках. Виходячи з цього у роботі сільськогосподарське садівництво пропонується розглядати як промислове садівництво аби можна було виокремити цей вид сільськогосподарської діяльності у економічній структурі сільського господарства, а також використовувати це поняття у земельному, аграрному та іншому законодавстві.

В роботі запропоновано сільськогосподарське (промислове) садівництво визначити як врегульовану нормами права виробничо-господарську діяльність суб'єктів аграрного підприємництва, яка має здійснюватися на одержаній у встановленому законом порядку земельній ділянці переважно сільськогосподарського призначення і бути пов'язана з виробництвом, зберіганням, переробкою, транспортуванням і реалізацією товарної продукції садівництва на внутрішньому і зовнішньому ринках.

У підрозділі 2.2. «*Об'єкти сільськогосподарського садівництва*» проаналізовано методологічні основи та наукові підходи щодо розуміння об'єктів у аграрному праві України, а також розкрито особливості об'єктного складу у правовідносинах з ведення сільськогосподарського садівництва. Зокрема, здійснення сільськогосподарського (промислового) садівництва з необхідністю потребує використання землі як головного засобу виробництва у сільському господарстві, багаторічних насаджень як біологічної основи вирощування сільськогосподарської продукції садівництва, а також водних ресурсів, як життєво необхідної речовини для всіх живих організмів. Названі чинники у поєднанні з працею людини та її знаннями створюють передумови для розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського садівництва у ринкових умовах.

В роботі проведений науковий аналіз структури функціонального використання земель, а також пропонується у законодавстві закріпити сільськогосподарське (промислове) садівництво як окремий вид функціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

В структурі аграрних правовідносин з ведення сільськогосподарського (промислового) садівництва важливе місце займають сади та інші багаторічні

насаджень, правовий режим яких залишається не визначеним у чинному аграрному законодавстві, оскільки такі насаджень розглядаються як складові правового режиму земель сільськогосподарського призначення. В роботі відзначається, що виходячи із розуміння багаторічних насаджень як багатолітніх рослин, їх природний зв'язок із землею як єдиного цілісного об'єкта є безспірним. Проте це не означає, що правовий режим земель та багаторічних насаджень має бути однаковим завжди в усіх суспільних відносинах, які виникають з приводу земель та багаторічних плодкових насаджень. Критичний науковий аналіз норм чинного земельного законодавства, судової практики вирішення земельно-майнових спорів щодо земельних ділянок з багаторічними садами дозволяє стверджувати, що за певних обставин юридичну долю багаторічних насаджень не завжди доцільно поєднувати з правовим режимом земель сільськогосподарського призначення. Тому вбачається за доцільне законодавчо закріпити положення, за якими визнавати багаторічні насаджень окремим об'єктом цивільних прав, що дозволить захистити конституційне право фізичних і юридичних осіб на володіння, користування та розпорядження багаторічними насаджень як окремими об'єктами права приватної власності.

У **підрозділі 2.3.** *«Суб'єкти сільськогосподарського садівництва»* розглядаються поняття, види суб'єктів у аграрних правовідносинах, що виникають у сфері сільськогосподарського садівництва, а також організаційно-правові форми здійснення виробничо-господарської діяльності з виробництва, зберігання, переробки і реалізації плодово-ягідної продукції садівництва. Зокрема, зазначається, що суб'єктами права на ведення сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні можна вважати тих фізичних і юридичних осіб, які у встановленому законом порядку визнаються сільськогосподарськими товаровиробниками, тобто набули на тому чи іншому правовому титулі земельні ділянки для ведення сільськогосподарського садівництва, а також сформували на таких земельних ділянках фруктові та/або ягідні багаторічні насаджень (сад). При цьому не можуть відноситись до суб'єктів сільськогосподарського (промислового) садівництва особи, які здійснюють свою діяльність без створення юридичної особи та особи, які здійснюють індивідуальне та колективне садівництво у контексті змісту норми ст. 35 ЗК України.

В структурі аграрних правовідносин у сфері сільськогосподарського садівництва суб'єктний склад можна поділити на дві групи. Перша група - це фізичні та юридичні особи, для яких вирощування плодово-ягідної продукції (промислове садівництво) є основним видом діяльності, тобто сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, фермерські господарства, та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності. До другої групи належать фізичні і юридичні особи, які сприяють здійсненню сільськогосподарського (промислового) садівництва, а саме: сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які створюються для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів, а також сільськогосподарські дорадники задля підвищення рівня знань і

вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства суб'єктів господарювання. В роботі стверджується, що в сучасних умовах здійснення сільськогосподарського (промислового) садівництва, найбільш адаптованими до ринкових умов є господарські товариства, засновані на приватній формі власності.

У **підрозділі 2.4.** *«Зміст сільськогосподарського садівництва»* досліджуються права і обов'язки суб'єктів аграрних правовідносин у сфері використання земель, багаторічних плодкових насаджень, водних ресурсів для товарного виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції на аграрних ринках, проведено класифікацію прав і обов'язків суб'єктів сільськогосподарського садівництва на земельно-екологічні; аграрно-майнові; екологічно-природоресурсні.

Встановлено, що при здійсненні сільськогосподарського (промислового) садівництва виникають спеціальні права і обов'язки суб'єктів по відношенню до об'єктів, які притаманні виключно виробникам плодово – ягідної продукції і які не закріплені на законодавчому рівні.

У **підрозділі 2.5.** *«Правові підстави та умови здійснення сільськогосподарського садівництва»* досліджуються теоретичні і практичні аспекти набуття і реалізації фізичними і юридичними особами суб'єктивного права на ведення сільськогосподарського садівництва на підставі юридичних фактів, з якими закон пов'язує виникнення, зміну і припинення аграрних правовідносин у сфері використання земель сільськогосподарського призначення, інших категорій земель, багаторічних насаджень, водних ресурсів, майна на відповідному правовому титулі для сільськогосподарського садівництва, а також розглядаються правові умови здійснення сільськогосподарського садівництва виробниками продукції садівництва. В роботі правові підстави ведення сільськогосподарського садівництва поділено на три групи, а саме: а) підстави набуття суб'єктивних прав на землю на юридичному титулі права власності чи права землекористування; б) підстави набуття прав на використання водних та інших природних ресурсів; в) підстави набуття аграрно-майнових прав на об'єкти нерухомого і рухомого майна.

Правові умови здійснення сільськогосподарського садівництва необхідно розглядати як закріплені у земельному, аграрному та іншому законодавстві вимоги щодо правового становища суб'єктів права на користування земельними ділянками, використання та охорони сільськогосподарських угідь, додержання агротехнічних вимог у садівництві, екологічних вимог тощо.

Розділ III «Інституційно-функціональне забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні» складається із чотирьох підрозділів та висновків до Розділу III.

У **підрозділі 3.1.** *«Системно-функціональне забезпечення сільськогосподарського садівництва в Україні»* досліджуються система, основні функції, права та обов'язки органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері здійснення сільськогосподарського (промислового) садівництва. Проведений у роботі аналіз основних функцій та повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, використання водних ресурсів, державного регулювання аграрних і земельних відносин, забезпечення розвитку сільського

господарства на ринкових засадах показує, що закріплені у Галузевій програмі розвитку садівництва на період до 2025 року основні напрями формування сільськогосподарського садівництва у промислових масштабах не знаходять належного вираження у законотворчості, організаційно-правовій діяльності центральних і місцевих органів влади, у рішеннях органів місцевого самоврядування. Тому вбачається за доцільне створити в системі центрального органу державної влади з питань аграрної політики спеціалізований орган (агенцію), діяльність якого буде спрямована на забезпечення розвитку сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні та використання і охорони об'єктів сільськогосподарського (промислового) садівництва, сприяння доступу продукції садівництва до внутрішнього і зовнішнього аграрних ринків, стимулювання виробництва екологічно чистої, якісної, безпечної продукції садівництва, сприяння зайнятості у сільській місцевості тощо.

У підрозділі 3.2. *«Організаційно-правове забезпечення державної підтримки сільськогосподарського садівництва в Україні»* розглядаються організаційні та правові питання державної підтримки сільськогосподарського садівництва, розкривається поняття такої підтримки, а також основні напрями державної підтримки розвитку сільськогосподарського садівництва в умовах членства України в СОТ.

У рамках проведеного наукового дослідження стверджується, що в теоретичному плані державну підтримку розвитку сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні необхідно розглядати як законодавчо забезпечену діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямовану на створення умов для вільного доступу суб'єкта аграрного підприємництва та інших осіб до використання землі, водних об'єктів та інших природних ресурсів, майнових, фінансових коштів та інвестицій з метою виробництва, переробки і реалізації на внутрішньому і зовнішніх аграрних ринках продукції сільськогосподарського садівництва та забезпечення продовольчої безпеки.

У контексті вимог Угоди про сільське господарство СОТ та інших угод внутрішня державна підтримка сільськогосподарського садівництва має базуватися на зменшенні державної підтримки з наступною відмовою від безпосереднього бюджетного субсидування сільськогосподарських товаровиробників на двох принципах: перший - підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансуються за державний кошт (включаючи відмову уряду від отримання доходів), але не за кошти споживачів; другий принцип – наслідком такої підтримки не повинно бути надання цінової підтримки безпосередньо сільськогосподарським товаровиробникам продукції сільськогосподарського садівництва. У цьому зв'язку проведений аналіз чинного аграрного законодавства з питань державної підтримки сільського господарства показує, що воно не повністю узгоджується із вимогами Світової організації торгівлі, а також з вимогами законодавства Європейського союзу і тому потребує вдосконалення.

У підрозділі 3.3. *«Організаційно-правове забезпечення захисту рослин у сільськогосподарському садівництві»* на основі наукового аналізу законодавства

досліджуються організаційні, правові засади захисту рослин у сільськогосподарському садівництві, а також проаналізовано функції, повноваження органів державної влади, діяльність яких спрямована на захист рослин у сільському господарстві. В результаті зроблено висновок про те, що на виконання Міжнародної конвенції про захист рослин від 6 грудня 1951 року щодо створення офіційної організації захисту рослин й виконання передбачених нею зобов'язань з прийняття законодавчих, технічних та адміністративних заходів доцільно було б у складі Міністерства аграрної політики і продовольства України створити окремий департамент із захисту рослин, який забезпечував би реалізацію державної політики у сфері захисту рослин, включаючи й сільськогосподарське садівництво. Крім того, у роботі запропоновано реєстрацію засобів захисту рослин, дозволених до використання в Україні, адаптувати до відповідних нормативно-правових актів ЄС, зокрема, Директиви 91/414/ЄС, шляхом внесення змін до Закону України «Про пестициди та агрохімікати» в частині врахування міжнародних вимог і стандартів, у тому числі встановити подвійну систему оцінки пестицидів, запровадити обов'язковість для використання в Україні офіційного списку дозволених в ЄС пестицидів.

У **підрозділі 3.4.** *«Організаційно-правове забезпечення виробництва органічної продукції в сільськогосподарському садівництві»* досліджуються теоретичні, законодавчі аспекти виробництва органічної сільськогосподарської продукції садівництва в сучасних умовах, розкрито стан законодавчого забезпечення виробництва органічної продукції в Україні, розглянуто можливі шляхи законодавчого врегулювання аграрних відносин у сфері виробництва органічної продукції сільськогосподарського садівництва.

На основі проведеного дослідження організаційно-правових аспектів виробництва органічної продукції сільськогосподарського садівництва встановлено, що в українській теорії аграрного, екологічного права питання виробництва органічної продукції сільськогосподарського садівництва не досліджувались. Відтак у чинному аграрному, земельному, екологічному законодавстві закріплені нормативні положення, які мають загальний характер щодо використання ґрунтів, багаторічних насаджень, засобів захисту рослин, пестицидів і агрохімікатів і не враховують особливостей вирощування органічної продукції сільськогосподарського садівництва. Також стверджується, що виробництво органічної продукції у сільськогосподарському (промисловому) садівництві можливе за умови закладання сировинних садів з використанням імунних сортів, що не потребують застосування хімічних засобів захисту рослин від шкідників та хвороб.

ВИСНОВКИ

За результатами дисертаційного дослідження, яке було проведено на підставі комплексного та системного аналізу наукових джерел, нормативно-правової бази, матеріалів правозастосовної практики, автором сформульовано та науково доведено низку висновків та пропозицій, спрямованих на подальший розвиток правового

регулювання аграрних відносин у сфері сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні.

1. В умовах реформування земельних і аграрних відносин у сільському господарстві України відбувається поступове формування одного із важливих напрямків розвитку сільського господарства, а саме сільськогосподарського садівництва, яке має здійснюватися у промислових масштабах і забезпечувати виробництво, переробку і реалізацію продукції садівництва на внутрішніх і зовнішніх аграрних ринках України та інших держав-членів СОТ, що зумовлює до необхідності наукового пошуку теоретичних і законодавчих засад правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з веденням сільськогосподарського садівництва у ринкових умовах.

2. В сучасній теорії аграрного права України не було проведено комплексного наукового дослідження правових проблем сільськогосподарського садівництва, що негативно впливає на стан законодавчого забезпечення реалізації конституційних прав громадян і юридичних осіб у сфері набуття та реалізації права власності чи інших прав на земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського садівництва у промислових масштабах, на виробництво і реалізацію продукції сільськогосподарського садівництва на аграрних ринках.

3. В теорії аграрного права сільськогосподарське садівництво можна визначити як врегульовану нормами права виробничо-господарську діяльність суб'єктів аграрного підприємництва, яка має здійснюватися на одержаній у встановленому законом порядку земельній ділянці переважно сільськогосподарського призначення і бути пов'язана з виробництвом, зберіганням, переробкою, транспортуванням і реалізацією товарної продукції садівництва на внутрішньому і зовнішньому ринках.

4. Право на ведення сільськогосподарського садівництва можна розглядати як закріплену у нормах чинного законодавства можливість і здатність особи у встановленому законом порядку набути у власність чи користування земельну ділянку для формування саду (закладання фруктових та або ягідних багаторічних насаджень), здійснення виробничо-господарського використання садів з метою одержання прибутку.

5. Правовий режим сільськогосподарського садівництва як комплексного об'єкта правового регулювання складається з правового режиму земель сільськогосподарського призначення як головного засобу виробництва продукції садівництва, правового режиму багаторічних насаджень як біологічної основи такого садівництва, правового режиму водних ресурсів як життєво необхідних речовин для всіх живих організмів, а також правового режиму майна, коштів, інвестицій як економічної основи виробничо-господарської діяльності у сільськогосподарському садівництві.

7. Для закладання багаторічних насаджень з метою ведення сільськогосподарського (промислового) садівництва суб'єкти господарювання можуть використовувати землі сільськогосподарського призначення з функціональним використанням для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, ведення особистого селянського

господарства, а також землі інших категорій земель, які можуть бути придатні для товарного сільськогосподарського садівництва.

8. Суб'єктами права на ведення сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні можуть бути фізичні і юридичні особи, які у встановленому законом порядку вважаються сільськогосподарськими виробниками, тобто ті суб'єкти, які набули право на земельні ділянки для ведення сільськогосподарського (промислового) садівництва, а також сформували на таких земельних ділянках фруктові та/або ягідні багаторічні насадження (сад).

9. Зважаючи на важливість і значення сільськогосподарського садівництва в економіці України, вбачається доцільним створити в системі органів державної влади спеціалізований орган (агенцію), діяльність якого має бути спрямована на забезпечення реалізації державної аграрної політики щодо розвитку сільськогосподарського садівництва в Україні.

10. Запропоновано державну підтримку розвитку сільськогосподарського (промислового) садівництва в Україні розглядати як законодавчо забезпечену діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямовану на створення умов для вільного доступу суб'єкта аграрного підприємництва та іншим особам до використання землі, водних об'єктів та інших природних ресурсів, майнових, фінансових коштів та інвестицій з метою виробництва переробки і реалізації на внутрішньому і зовнішніх аграрних ринках продукції сільськогосподарського (промислового) садівництва та забезпечення продовольчої безпеки.

11. В умовах членства України в СОТ внутрішня державна підтримка сільськогосподарського садівництва має базуватися на зменшенні державної підтримки та з наступною відмовою від безпосереднього бюджетного субсидування сільськогосподарських товаровиробників на двох принципах: перший - підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансуються за державні кошти (включаючи відмову уряду від отримання доходів), але не за кошти споживачів; другий - наслідком підтримки не повинне бути надання цінової підтримки виробникам.

12. В результаті проведених досліджень пропонується розробити і прийняти закон «Про сільськогосподарське (промислове) садівництво в Україні», у якому врегулювати організаційно-правові, фінансові, аграрно-майнові, аграрно-інвестиційні, земельні, стимуляційні, страхові та інші відносини з виробництва і реалізації продукції сільськогосподарського садівництва в умовах участі України в СОТ та ЗВТ Європейського Союзу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Поліщук В.А. Дослідження правових питань садівництва у доктрині аграрного і земельного права України / В.А. Поліщук // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки – 2016.- Вип. 1 (102). - С. 76-82.

2. Поліщук В.А. Правові питання промислового садівництва в Україні / В.А. Поліщук // Підприємництво, господарство і право. - 2016. – № 9. – С. 66-70.
3. Поліщук В.А. Суб'єкти правовідносин у промисловому садівництві // Підприємництво, господарство і право. - 2016. – № 10. - С. 66-70.
4. Поліщук В.А. Організаційно-правове забезпечення державної підтримки промислового садівництва в Україні / В.А. Поліщук // Публічне право.- 2016.- № 4 .- С. 244 – 250.
5. Поліщук В.А. Правовой режим промисленого садоводства в Украине / В.А. Поліщук // LEGEA ȘI VIAȚA Publicațieștiințifico-practică (RepubliciiMoldova). – 2016. - № 11/2.- С.84 – 88.

Тези доповідей і повідомлень:

6. Поліщук В.А. Правові питання промислового садівництва в рамках державно-приватного партнерства / В.А. Поліщук // Актуальні правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин: Матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 листопада 2013 р.) – К. Видавництво «Прінт Сервіс», 2013. -С. 182-183.
7. Поліщук В.А. Садівництво як об'єкт аграрно-правового регулювання / В.А. Поліщук // Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права: матеріали «круглого столу» (Харків, 6 грудня 2013 р.): зб. тез. наук. доп. / за заг. ред. А.П. Гетьмана; Нац. у-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» - Х: Право, 2013. – С. 283-285.
8. Поліщук В.А. Організаційно-правові форми господарювання в промисловому садівництві / В.А. Поліщук // Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі: матеріали «круглого столу», м. Харків, 13 червня 2014 р.: зб. тез. наук. доп. / за ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. – Х. : Оберіг, 2014. – С. 148-151.
9. Поліщук В.А. Промислове садівництво як об'єкт інвестицій (земельно-правовий аспект) / В.А. Поліщук // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 14-15 листопада 2014 року) [у 3-х част.] – Частина третя. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. – С. 81-82.
10. Поліщук В.А. Багаторічні насадження як об'єкт земельно-майнових правовідносин у сфері промислового садівництва / В.А. Поліщук // Актуальні проблеми екологічних, земельних, та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти: матеріали «круглого столу» (м. Харків, 5 груд. 2014 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т. ім. Ярослава Мудрого. – 2014. – С. 264-267.
11. Поліщук В.А. Земельно-правові питання промислового садівництва в Україні / В.А. Поліщук // Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у ХХІ ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 30-31 січня 2015 року / За заг. ред. Т.О. Коломієць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 93-95.
12. Поліщук В.А. Земельно-правові питання вирощування лохини в Україні / В.А. Поліщук // Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: збірник тез

доповідей міжнародної наукової конференції / Університет Павла Йозефа Шафарика, Факультет права, м. Кошице, Словацька Республіка (27-28 лютого 2015 року).- С. 54-57.

13. Поліщук В.А. Організаційно-правові питання застосування пестицидів та агрохімікатів у промисловому садівництві в Україні / В.А. Поліщук // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного і екологічного права: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 р.), присвяченої 90 річчю від народження доктора юридичних наук, професора, академіка В.З. Янчука / за ред. В.М. Єрмоленка. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. – С. 176-178.

14. Поліщук В.А. Правова охорона землі, багаторічних насаджень та водних ресурсів у здійсненні промислового садівництва / В.А. Поліщук // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків 30-31 жовтня 2015 р.) за заг. ред. М.В. Шульги ; Нац. юрид. ун-т. імені Ярослава Мудрого. – Х., 2015. – С. 153–155.

15. Поліщук В.А. Промислове садівництво як аграрно-правова категорія / В.А. Поліщук // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Чотирнадцять осінніх юридичних читань» (м. Хмельницький, 23-24 жовтня 2015 року): [у 2-х част.]. – Частина друга. – Хмельницький: Хмельницький Університет управління та права, 2015. – С. 37-39.

16. Поліщук В.А. Правові питання доступу до використання водних ресурсів для забезпечення сталого розвитку промислового садівництва / В.А. Поліщук // Правові проблеми розвитку сільських територій України: Матеріали Круглого столу, присвяченого пам'яті відомого українського вченого-правознавця, члена-кореспондента НАН України, академіка НАПрН України В.І. Семчика (м. Київ 9 грудня 2015 р.). К.: Видавництво «Принт сервіс», 2015. – С. 210-213.

17. Поліщук В.А. Правові підстави та умови ведення промислового садівництва / В.А. Поліщук // Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали «круглого столу» (м. Київ, 27 травня 2016 року) / за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: Кондратьєв А.В., 2016. – С. 223-226.

18. Поліщук В.А. Права і обов'язки суб'єктів промислового садівництва / В.А. Поліщук // Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 24-25 червня 2016 р.) / уклад. Л.М. Джурак : Вежа-Друк, 2016. – С. 219-220.

АНОТАЦІЯ

Поліщук В.А. Правове регулювання сільськогосподарського садівництва в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06. – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2016.

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню теоретичних і практичних питань правового регулювання аграрних відносин у сфері сільськогосподарського садівництва в Україні.

В роботі розкрито юридичну природу сільськогосподарського садівництва як окремої підгалузі сільського господарства, проведено науково-теоретичний аналіз законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарського садівництва у промислових масштабах в умовах реформування аграрних і земельних відносин, розглянуто особливості об'єктного, суб'єктного складу, змісту аграрних правовідносин, що виникають, змінюються і припиняються у зв'язку з веденням сільськогосподарськими товаровиробниками садівництва у промислових масштабах (промислове садівництво).

У дисертації досліджено організаційно-правові питання державної підтримки сільськогосподарського садівництва, захисту рослин, а також проведено дослідження окремих аспектів організаційно-правового забезпечення виробництва органічної продукції сільськогосподарського садівництва в Україні.

На підставі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки з питань правового регулювання аграрних відносин у сфері сільськогосподарського садівництва та розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері здійснення сільськогосподарського садівництва в Україні.

Ключові слова: сільськогосподарське садівництво, промислове садівництво; землі сільськогосподарського призначення, багаторічні насадження, об'єкти сільськогосподарського садівництва, суб'єкти сільськогосподарського садівництва, зміст сільськогосподарського садівництва, державна підтримка, захист рослин, органічне виробництво.

АННОТАЦІЯ

Полищук В.А. Правовое регулирование сельскохозяйственного садоводства в Украине. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06. - земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правового регулирования сельскохозяйственного садоводства в Украине. В работе исследованы научно-теоретические и законодательные основы сельскохозяйственного садоводства в Украине, проведено размежевание таких понятий, как «индивидуальное» и «коллективное» садоводство от сельскохозяйственного садоводства. В частности, указывается, что целью индивидуального и коллективного садоводства является выращивание продукции садоводства для собственных нужд и отдыха членов семьи садовода, тогда как целью сельскохозяйственного садоводства является достижение определенного экономического результата, а именно получение прибыли и обеспечение населения качественной плодовоовощной продукцией.

В работе сформулировано понятие сельскохозяйственного садоводства как комплексного правового явления (комплексной правовой категории), которое включает в себя урегулированную нормами аграрного, земельного, экологического права производственно-хозяйственную деятельность субъектов аграрного предпринимательства преимущественно на землях сельскохозяйственного назначения в сфере производства, хранения, переработки, транспортировки и реализацией товарной продукции садоводства на внутреннем и внешнем аграрных рынках. Сельскохозяйственное садоводство в промышленных масштабах можно рассматривать как промышленное садоводство.

В диссертации раскрыто и охарактеризовано, объектно-субъектный состав и содержание сельскохозяйственного (промышленного) садоводства. В частности, проанализированы научные подходы к пониманию объектов в аграрном праве Украины и установлено, что осуществление сельскохозяйственного садоводства объективно требует использования таких факторов как: земля (главное средство производства в процессе выращивания продукции садоводства), многолетние насаждения (биологическая основа) и водные ресурсы (жизненно необходима вещество для всех живых организмов). К таким факторам также относятся труд человека и его знания.

В диссертации раскрываются особенности правового положения субъектов сельскохозяйственного садоводства. Установлено, что при осуществлении сельскохозяйственного (промышленного) садоводства возникают специальные права и обязанности субъектов по отношению к объектам, которые присущи исключительно производителями плодово-ягодной продукции и которые пока что не закреплены в аграрном и другом законодательстве.

Исследованы организационно-правовые вопросы государственной поддержки сельскохозяйственного садоводства и установлено, что система национального законодательства по поддержке сельскохозяйственного садоводства полностью не согласуется с требованиями Всемирной торговой организации, а также требованиями законодательства Европейского Союза и поэтому национальное аграрное законодательство нуждается в совершенствовании.

В работе исследованы организационно-правовые вопросы производства и реализации органической продукции сельскохозяйственного садоводства, в результате установлено, что в действующем аграрном, земельном, экологическом законодательстве закреплены нормативные положения, которые имеют общий характер относительно использования почв, многолетних насаждений, средств защиты растений, пестицидов и агрохимикатов и не учитывают особенностей выращивания органической продукции сельскохозяйственного садоводства.

На основании проведенного исследования сформулированы теоретические выводы по вопросам правового регулирования аграрных отношений в сфере сельскохозяйственного садоводства и разработано предложения по усовершенствованию действующего законодательства в сфере осуществления сельскохозяйственного садоводства. Предложено разработать и принять закон «О сельскохозяйственном (промышленном) садоводстве в Украине».

Ключевые слова: сельскохозяйственное садоводство, промышленное садоводство; земли сельскохозяйственного назначения, многолетние насаждения, объекты сельскохозяйственного садоводства, субъекты сельскохозяйственного садоводства, содержание сельскохозяйственного садоводства, государственная поддержка, защита растений, органическое производство.

SUMMARY

Polishchuk V.A. Legal regulation of agricultural gardening in Ukraine. - The manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, 12.00.06. specialty - Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resource Law. - Taras Shevchenko Kyiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to complex research of legal regulation of agricultural gardening in Ukraine. The thesis is analysed the scientific, legal and legislative framework for agricultural gardening in Ukraine, and made the distinction between "individual" and "collective" of agricultural gardening horticulture.

The thesis formulated the concept of agricultural gardening, and disclosed and described object and content of possible agricultural gardening.

It is also researched the organizational and legal issues of state support for agricultural horticulture, plant protection, and conducted research on organic production of agricultural gardening in Ukraine.

Basing on the research developed there are the suggestions for improving the current legislation for the implementation of agricultural gardening in Ukraine and offered theoretical conclusions that can be used for further development of domestic agrarian and land rights.

Keywords: agriculture horticulture, agricultural land, perennial plants, agricultural facilities gardening, gardening agricultural subjects, content farm gardening, state support, plant protection, organic production.

